

Het Programma Beheer is een paar jaar geleden opgetuigd om het woud aan regels en subsidiestromen te bundelen. Maar de discussie is daarmee allerminst uitgedoofd. Sterker nog, de evaluatie van het Programma Beheer van een half jaar geleden heeft veel mensen er van overtuigd dat het huidige stelsel niet de goede weg is.

En eigenlijk is het ook minister Veerman zelf die regelmatig laat doorschemeren dat er misschien op termijn ook wel ruimte moet zijn voor andere manieren van financieren. Hij koppelt dat dan meestal sterk aan zijn visie op de relatie tussen landbouw en landschap. In zijn ogen zijn er in de toekomst drie soorten boeren, drie lagen zoals hij het noemt. Elk met een eigen plaats in het landschap.

Laag 1 zijn de bedrijven die ruimte moeten krijgen voor verdere ontwikkeling opdat zij concurrerend kunnen zijn op de wereldmarkt.

Laag 2 zijn bedrijven die dat ook willen, maar die geconfronteerd worden met minder gun-

stige productieomstandigheden, bijvoorbeeld hoge grondwaterstanden in het veenweidegebied. Wanneer die omstandigheden behouden moeten worden omdat wij als samenleving daar waarde en betekenis aan toekennen, ligt een vergoeding voor het bestaan van deze 'handicaps' voor de hand.

Laag 3 zijn de bedrijven die naast melk, vlees en eieren ook groene diensten (beheersovereenkomsten) produceren en worden vergoed voor het doen en nalaten van activiteiten.

Momenteel gaat een groot deel van de beschikbare gelden naar laag 3 via de beheersovereenkomsten. Maar de vraag is natuurlijk in hoeverre de minister het daarbij zal laten. De tweede laag is voor hem immers ook erg aantrekkelijk: het gaat over grote oppervlakten en er zijn relatief lage bedragen mee gemoeid. Meermalen heeft de minister ook al laten weten dat er juist ook veel aandacht moet zijn voor algemene landschapskwaliteit en natuur buiten de EHS.

Bovendien ondersteunt de minister van harte de initiatieven die juist zoeken naar alternatieven voor een puur op soortengericht natuurbeheer. In de zogenaamde 'proeftuinen', een idee uit de nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur' experimenteren overheden en particulieren met andere financieringsvormen om een kwaliteitsimpuls aan het landschap te geven. Ook het idee van onderzoeksbureau Alterra om fondsen op te richten en daaruit boeren te betalen voor landschapsbeheer, is een idee dat Veerman erg aanspreekt. Vandaar twee portretten van deze alternatieven voor Programma Beheer: De Verkenning Groene Diensten Ooijpolder-Groesbeek bij Nijmegen en 'Boeren voor natuur' op het Twentse landgoed Twickel. Het eerste artikel is geschreven door Riet Dumont van de provincie Gelderland, het tweede artikel door de adjunct-rentmeester van Twickel, Hans Gierveld. De voorbeelden geven aan dat er een nieuwe toekomst ligt voor de landschapssubsidies.

Over verantwoordelijkheden gesproken... — Riet Dumont

Het gaat niet goed met de uitvoering van Programma Beheer. Er worden minder beheersovereenkomsten afgesloten dan gepland, alhoewel dat momenteel weer wat schijnt te verbeteren door inspanningen van de Verenigingen voor Agrarisch Natuurbeheer. En ook de aankoop van gronden ten behoeve van natuurdoelen blijft achter. De laatste Natuurbalans beschrijft een Gelders onderzoek waaruit blijkt dat ongeveer de helft van de agrariërs die een regeling voor agrarisch natuurbeheer had, deze na afloop van de looptijd niet verlengde. Het is dus maar zeer de vraag of de natuur er wat mee opschiet. Het blijkt dat met name in de intensief gebruikte grootschalige landbouwgebieden vooral pakketten met randenbeheer en weidevogelpakketten worden afgesloten. Meestal als een welkome aanvulling op het gezinsinkomen. Er zit immers naar verhouding weinig werk aan de pakketten en de doelstellingen zijn niet al te hoog.

In de kleinschalige, extensieve landbouwgebieden op de hogere zandgronden, met veel houtopstanden is het veel minder lucratief om een beheersovereenkomst af te sluiten. Het

beheer van houtopstanden is bewerkelijk en de randen zijn veel moeilijker bereikbaar en daardoor is dat beheer ook minder aantrekkelijk. In deze regio's worden veel minder beheersovereenkomsten afgesloten. Hetzelfde geldt voor (botanische) pakketten met verdergaande doelstellingen, die om specifiek en intensief beheer vragen, zoals blauwgraslanden.

Wat dan wel?

Voor een goed landschapsbeheer zullen overheden, burgers, boeren en andere bedrijven het samen eens moeten worden over de aard en omvang van de problemen in een gebied. In een sterk verstedelijkt Nederland gaat het dan ook om de verweving van stad en land en wat stad en land in de toekomst voor elkaar kunnen betekenen. De betrokken partijen moeten samen een beeld ontwikkelen over de toekomst van hun regio. Wat is de maatschappelijke vraag? Hoe willen en kunnen we daar aan voldoen? Wat willen we wel en wat niet in onze regio ontwikkelen? Wat kunnen we voor elkaar betekenen? Welke doelen/activiteiten zijn van publiek belang en welke kunnen worden over-

Om de tafel in de keuken in Grafwegen voor de planning van landschapselementen met o.m. Tiny Wigman, Richard Trenning, Piet Zegers, William Janssen, Michel Janssen en Carla Muskens.

gelaten aan particulier initiatief? Wie doet wat, en hoe kunnen we elkaar versterken? Welke afspraken zijn nodig over controle, toezicht en handhaving, zodat de betrokken partijen er op kunnen vertrouwen dat het geld ook daadwerkelijk wordt ingezet voor het realiseren van de overeengekomen doelstellingen?

Een dergelijk gebiedsproces vormt de basis voor succesvolle publiekprivate samenwerking. Gemeenschappelijke probleemdefinitie, gezamenlijke doelen, heldere taakverdeling en een eerlijke rolverdeling geven het vertrouwen dat nodig is voor succesvolle samenwerking. Dan is het ook geen probleem om in het gebied zelf goede afspraken te maken over korte lijnen inzake besluitvorming en financiering.

Proeftuin Ooijpolder-Groesbeek

De pilot Groene Diensten Ooijpolder-Groesbeek is begonnen als proeftuin in het kader van de kwaliteitsimpuls landschap (LNV-nota 'Natuur voor Mensen, Mensen voor Natuur'). Aanvankelijk beperkte het project zich tot groenblauwe dooradering. Al snel bleek dat de versterking van het agrarisch cultuurlandschap meer vereiste. Vooral een verbetering van de toegankelijkheid van het platteland voor recreanten vonden alle partijen belangrijk. Het bleek ook al snel dat particulieren graag willen meewerken aan het beheer van het agrarisch cultuurlandschap. Ook zijn ze bereid recreanten op hun grond toe te laten en over een bijdrage aan waterbeheer (blauwe diensten) valt eveneens te praten. Maar waar niet over te praten valt, is een financiering conform Programma Beheer. Particulieren willen het agrarisch cultuurlandschap beheren tegen

een marktconforme vergoeding die, navenant de inbreng van kapitaal en diensten, vergoed dient te worden. Daarnaast willen ze zekerheid over de continuïteit van de betaling van hun dienstverlening. En dat zijn zaken waar het Programma Beheer niet aan voldoet.

De aanpak in de pilot Ooijpolder-Groesbeek is helder. Ten eerste wordt een regionaal Landschapsontwikkelingsplan (LOP) opgesteld met daarin een visie op de toekomstige ontwikkeling van het landschap in de streek. De uitvoering van het plan zal plaatsvinden in projecten. Een project wordt pas uitgevoerd als er voldoende financiële dekking is voor de gehele contractperiode. Anders dan in Programma Beheer gaat het dus niet om losse landschapselementen van individuele particulieren, waarbij 'wie het eerst komt die het eerst maalt'.

Het LOP wordt vastgesteld in de gemeenteraden van de drie betrokken gemeenten. Daarna wordt het ter goedkeuring voorgelegd aan de provincie en de minister van LNV. Als alle partijen akkoord zijn, wordt het LOP vastgesteld als prestatieafpraak tussen het rijk en de streek (provincie, gemeenten, waterschappen, boeren, burgers en bedrijven). Heel democratisch dus. De minister van LNV heeft voor 2004 en 2005 ieder jaar zo'n 1 miljoen euro beschikbaar gesteld om 50% van de uit-

voeringskosten van groene en blauwe diensten te dekken. Dat betekent dat voor elk project 50% van de kosten uit andere bronnen moeten worden gehaald. De provincie zet zich in om de andere helft van het geld bijeen te brengen door partijen in het gebied daartoe te stimuleren.

Gebiedsfonds

Door alle benodigde middelen voor eenmalige investeringen en langjarig beheer in één pot te stoppen, kunnen we slagvaardig aan het werk. Alle partijen in de streek zijn enthousiast en geloven in deze aanpak. Het wachten is op de provincie, rijk en 'Brussel' die weliswaar voortdurend de burgers vragen hun verantwoordelijkheid nemen, bereid zijn taken te delegeren, maar in deze tijden van bezuinigingen aarzelen het benodigde geld en de benodigde beleidsruimte mee te geven. Bij publieke doelen als een vitaal platteland met landschappelijke kwaliteit hoort het benodigde publieke geld. Daar waar het om de directe zakelijke relatie tussen een ondernemer en zijn eigen klanten gaat is de plattelandsondernemer goed in staat die verantwoordelijkheid zelf te nemen en zijn/haar eigen (risicodragende) investeringen te doen.

Riet Dumont werkt bij de provincie Gelderland. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

Henk van Ziel

"Niet wachten op de overheden"

Zeger Stappershoef heeft een melkveebedrijf in de Ooijpolder. Het is het type 'voorloper'. Hij wil aan alle experimenten van de overheid meedoen, wil aan agrarisch natuurbeheer doen, wil iets voor recreanten betekenen. Maar de afgelopen jaren is hij ook erg teleurgesteld geraakt in de overheid. Programma Beheer of proeftuin, hem maakt het niet veel uit. Stappershoef: "Voorheen maakte ik gewoon afspraken met DLG over natuurvriendelijke beheer en een tijdje later kreeg ik dan mijn geld. Maar met Programma Beheer is dat allemaal verschrikkelijk ingewikkeld geworden en omslachtig. Datzelfde zie ik nu ook weer met die proeftuin gebeuren. Allemaal prachtig maar we wachten al zo lang op toezeggingen. Wij kunnen met ons bedrijf daar toch zeker geen jaren op wachten? Wat mij tot nu toe het beste bevalt, is het werken met de vereniging landschapsbeheer die we hebben opgericht, de Ploegdriever. Als wij een plan hebben, zoekt de coördinator van de vereniging daar geld bij en als dat binnen is, dan zetten we een aannemer aan het werk. Simpel toch?"

Zicht vanaf het mottekasteel op de Wylerberg (Duivelsberg) richting Elten.